

Інформаційна довідка щодо стану виконання євроінтеграційних зобов'язань України у сфері культури (переговорний розділ 26 «Освіта і культура»)*

Анотація. У довідці надано характеристику повноважень Європейського Союзу щодо просування, зміцнення культури та захисту культурної спадщини, проаналізовано й узагальнено інформацію щодо зобов'язань України з адаптації національного законодавства у цій сфері, стану їх виконання, а також окреслено подальші законодавчі кроки в цьому напрямі.

Ключові слова: європейська інтеграція, культура, культурна політика ЄС, культурна спадщина, культурні цінності, програма «Креативна Європа».

Вступ.

Основи формування єдиної культурної політики Європейського Союзу (далі – ЄС) викладені у статті 6 Договору про функціонування Європейського Союзу¹ (далі – ДФЕС), якою визначено компетенцію ЄС у сфері культури щодо підтримки, координації або доповнення дій держав-членів ЄС. У статті 167 ДФЕС зазначено, що ЄС сприяє «розквітові культур держав-членів, при цьому поважає їхнє національне та регіональне розмаїття та водночас наголошує на спільній культурній спадщині».

Останні роки характеризуються розширенням рамкової політики та ініціатив ЄС у сфері культури, стороною-учасницею в яких є Україна.

Основна частина.

Загальна характеристика актів права та компетенцій ЄС у сфері культури. Оскільки держави-члени ЄС самостійно визначають і реалізують національну політику у сфері культури, повноваженням Європейської Комісії (далі – ЄК) є вирішення спільних питань щодо: впливу на культуру цифрових технологій, збереження спільної культурної спадщини, зміни моделей управління культурою, підтримки інновацій у культурному й креативному секторах, співробітництва культурних інституцій держав-членів та інших держав.

ЄК керується стратегічними документами щодо культурного співробітництва, а також визначає пріоритети в цій сфері².

Здебільшого правові акти ЄС у сфері культури стосуються регулювання питань захисту культурних цінностей, підтримки інновацій у культурному секторі, зокрема (Рис. 1):

Регламент (ЄС) 2019/880 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ввезення та імпорт культурних цінностей ³
Регламент Ради (ЄС) 116/2009 від 18 грудня 2008 року про експорт культурних товарів (кодифікована версія) ⁴

¹ Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/treaty/tfeu/2012/oj/eng>

² EU competences in the field of culture. URL: <https://culture.ec.europa.eu/policies/eu-competences-in-the-field-of-culture>

³ Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on the introduction and the import of cultural goods. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/880/oj/eng>

⁴ Council Regulation (EC) № 116/2009 of 18 December 2008 on the export of cultural goods (Codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2009/116/oj/eng>

Регламент (ЄС) 2021/818 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2021 року про заснування програми «Креативна Європа» (2021–2027) та скасування Регламенту (ЄС) 1295/2013 ⁵
Директива Ради 93/7/ЄЕС від 15 березня 1993 року про повернення культурних цінностей, незаконно вивезених із території держави-члена ⁶
Директива 2014/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про повернення предметів культури, незаконно вивезених із території держави-члена, та про внесення змін до Регламенту (ЄС) 1024/2012 ⁷

Рис. 1.

До актів у сфері культури варто також віднести Директиву 2014/26/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для використання онлайн на внутрішньому ринку⁸ і Резолюцію Ради від 20 листопада 1995 року про сприяння розвитку статистики в галузі культури та економічного зростання⁹, якою започатковано діяльність із формування спільних стандартів вивчення культурних процесів у державах-членах ЄС, зокрема щодо розвитку культурних індустрій та ринку культурних товарів і послуг.

Переважно культурна політика ЄС здійснюється шляхом ініціювання спільних програм, які розробляються ЄК і реалізуються через Генеральний директорат з питань освіти, молоді, спорту та культури, що формує політику на основі зібраних даних, а також керує програмами ЄС у цій сфері.

Наразі функціонує програма «Креативна Європа» – рамкова програма ЄК із підтримки культурного і аудіовізуального секторів¹⁰. Її бюджет на 2021–2027 роки становить 2,44 млрд євро, порівняно з 1,47 млрд євро попередньої програми (2014–2020). «Креативна Європа» передбачає три напрями фінансування (Рис. 2):

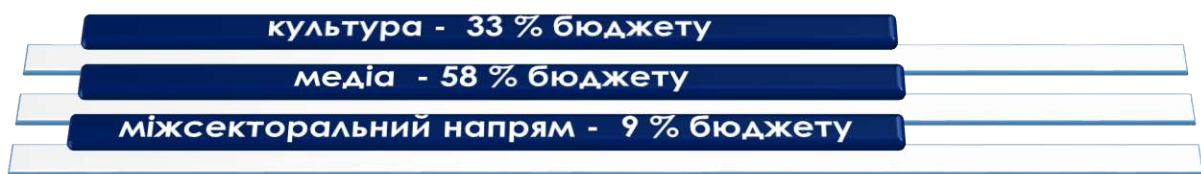

Рис. 2.

⁵ Regulation (EU) 2021/818 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2021 establishing the Creative Europe Programme (2021 to 2027) and repealing Regulation (EU) No 1295/2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/818/oj/eng>

⁶ Council Directive 93/7/EEC of 15 March 1993 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A31993L0007>

⁷ Directive 2014/60/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State and amending Regulation (EU) No 1024/2012 (Recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/60/oj/eng>

⁸ Directive 2014/26/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in the internal market Text with EEA relevance. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/26/oj/eng>

⁹ Council Resolution of 20 November 1995 on the promotion of statistics on culture and economic growth. Document 31995Y1207(01). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=oj:JOC_1995_327_R_0001_01

¹⁰ Culture and Creativity. About the Creative Europe Programme. URL: <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe/about-the-creative-europe-programme>

Основними завданнями програми є (Рис. 3):

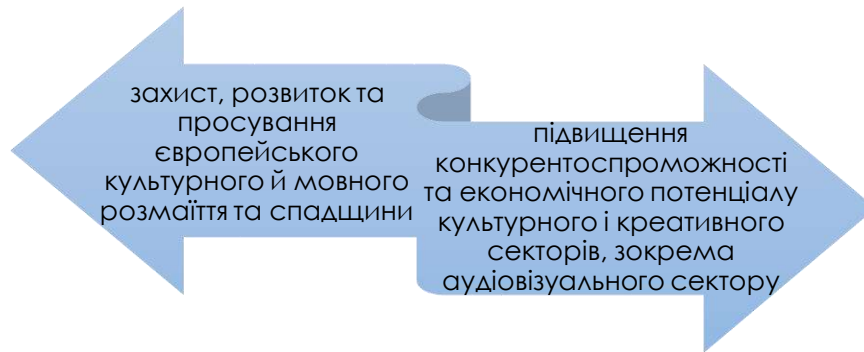

Рис. 3.

У 2018 році ЄК ухвалила Новий Європейський порядок денний для культури¹¹, який забезпечує основу для співпраці в галузі культури на рівні ЄС. Документ складається з трьох стратегічних напрямів із конкретними цілями, що відповідають економічному, соціальному та зовнішньому вимірам (Рис. 4)¹²:

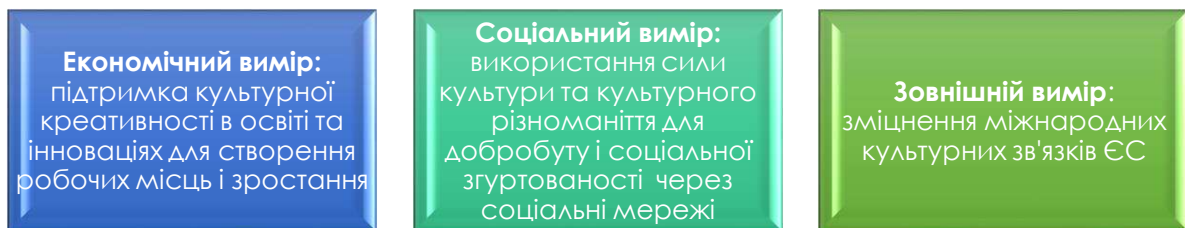

Рис. 4.

Рада міністрів культури ЄС 29 листопада 2022 року ухвалила Робочий план ЄС з питань культури на 2023–2026 роки. Документ закладає основу для співпраці ЄС у сфері культури протягом визначених 4 років¹³. Резолюція щодо Робочого плану ЄС¹⁴ зосереджена на чотирьох пріоритетах (Рис. 5):

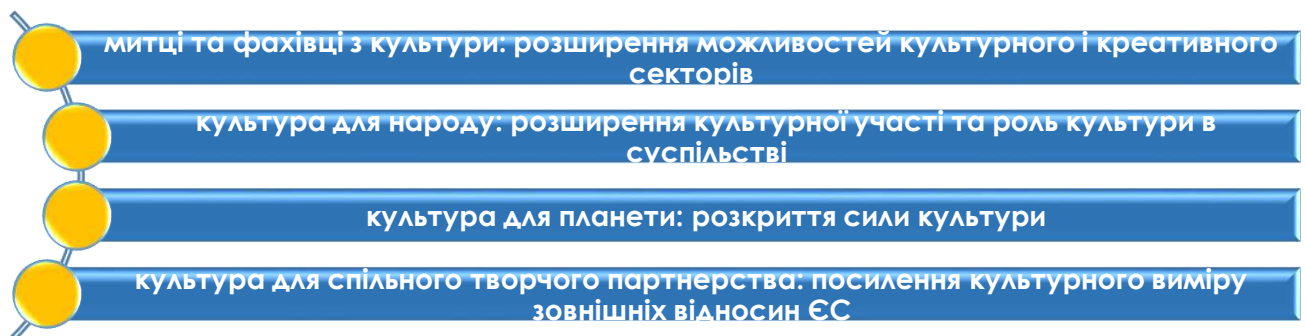

Рис. 5.

¹¹ A New European Agenda for Culture – SWD(2018) 267 final. URL: <https://culture.ec.europa.eu/document/a-new-european-agenda-for-culture-swd2018-267-final>

¹² Strategic framework for the EU's cultural policy. URL: <https://culture.ec.europa.eu/policies/strategic-framework-for-the-eus-cultural-policy>

¹³ New EU Work Plan for Culture 2023-2026 approved. URL: <https://www.ne-mo.org/news-events/article/new-eu-work-plan-for-culture-2023-2026-approved/#:~:text=The%20resolution%20on%20the%20EU,unleashing%20the%20power%20of%20culture>

¹⁴ COUNCIL RESOLUTION ON THE EU WORK PLAN FOR CULTURE 2023–2026. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/60399/st15381-en22.pdf>

Рівень імплементації актів права ЄС у сфері культури.

Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони¹⁵ (далі – Угода про асоціацію) визначено зобов'язання сторін у галузі культури з метою: покращення взаєморозуміння та розширення культурних обмінів, а також мобільності об'єктів мистецтва і митців України та ЄС; заохочення міжкультурного діалогу між окремими особами й організаціями, які представляють інтереси громадянського суспільства та культурних закладів України і ЄС; посилення співпраці в рамках відповідних міжнародних форумів / організацій, зокрема ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та Ради Європи (статті 437–440 Глави 24 Розділу V). Україні надається можливість брати участь у всіх поточних та майбутніх програмах ЄС (стаття 451 Глави 28 Розділу V). Така участь здійснюється на підставі Протоколу III про Рамкову угоду між Україною та ЄС про загальні принципи участі України в програмах ЄС.

Україна реалізує підходи ЄС у культурній сфері насамперед через розробку національних стратегій, планів дій та програм культурного розвитку. Так, Стратегія розвитку культури в Україні до 2030 року¹⁶ узгоджена з Резолюцією Ради щодо Плану роботи ЄС у сфері культури на 2023–2026 роки. Починаючи з 2016 року, Україна бере участь у програмі «Креативна Європа», а наприкінці 2021 року ратифіковано Угоду між Україною та ЄС про участь України у програмі «Креативна Європа» (2021–2027)¹⁷.

Водночас здійснено й законодавчі кроки, зокрема удосконалено Закон України «Про культуру»¹⁸, а також прийнято низку нормативно-правових актів про підтримку креативних індустрій¹⁹.

Сфера культури тематично охоплюється Розділом 26 переговорного процесу «Освіта та культура»²⁰.

Як зазначено у Звіті України за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС (acquis ЄС) за 2023 рік²¹, за сферою

¹⁵ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

¹⁶ Стратегія розвитку культури в Україні до 2030 року : Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 березня 2025 р. № 293-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/293-2025-%D1%80#Text>

¹⁷ Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі «Креативна Європа» (2021–2027) : Закон України від 15 грудня 2021 року № 1963-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1963-20#Text>

¹⁸ Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>

¹⁹ Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо визначення поняття «креативні індустрії» : Закон України від 19 червня 2018 року № 2458-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2458-19#Text> ; Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної підтримки культури, туризму та креативних індустрій : Закон України від 4 листопада 2020 року № 962-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-20#Text> ; Про затвердження видів економічної діяльності, які належать до креативних індустрій : Затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. № 265-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/265-2019-%D1%80#Text>

²⁰ Chapters of the acquis. Website of the European Commission. URL: https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/conditions-membership/chapters-acquis_en

²¹ Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС) за 2023 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf

«Культура» акти права ЄС встановлюють норми, що частково врегульовані законодавством України, зокрема: видача свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей; визначення повноважень компетентних органів; здійснення митних процедур. Частково невідповідним залишається термін «культурні цінності» в частині віднесення до них певних предметів (об'єктів) культури. Термін «культурні цінності» визначено з урахуванням Конвенції про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності²². Поняття «культурні цінності» застосовується у частинах четвертій та п'ятій статті 54 Конституції України²³, а у статті 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» (далі – Закон № 1068-XIV) деталізовано зміст цього терміна²⁴ (Рис. 6):

культурні цінності - об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України

Рис. 6.

Законодавство України оперує також іншими дефініціями, які є спорідненими до терміна «культурні цінності». Зокрема, у пункті 14 частини першої статті 1 Закону України «Про культуру» визначено поняття «національне культурне надбання», а в Законі України «Про охорону культурної спадщини» – «об'єкт культурної спадщини» (абзац третій частини першої статті 1)²⁵ (Рис. 7):

національне культурне надбання – сукупність унікальних культурних цінностей, об'єктів культурної спадщини, що мають виняткове історичне значення для формування культурного простору України

об'єкт культурної спадщини - визначне місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти (об'єкти підводної культурної та археологічної спадщини), інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність

Рис. 7.

²² Про ратифікацію Конвенції про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності : Указ Президії Верховної Ради Української РСР від 10 лютого 1988 року № 5396-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5396-11#Text>

²³ Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

²⁴ Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 року № 1068-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text>

²⁵ Про охорону культурної спадщини : Закон України від 8 червня 2000 року № 1805-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

Важливо звернути увагу, що поняття «культурні цінності» міститься й у Податковому кодексі України (пункт 210.2 статті 210)²⁶ : «культурні цінності – це вироби мистецтва, предмети колекціонування або антикваріату – товари, що належать до товарних позицій за кодами 9701-9706 згідно з УКТ ЗЕД».

Підхід ЄС також полягає у розумінні культурних цінностей як об'єктів, які вважаються важливими для археології, доісторичної спадщини, історії, літератури, мистецтва, науки, і які визначені та охороняються як такі державою як частина її культурної спадщини. Як зазначено у статті 36 ДФЄС, термін «культурні цінності» є синонімом терміна «національні скарби». Певною мірою він вживається й у розумінні поняття «культурні товари», які підлягають вільному переміщенню в межах ЄС, за винятком обмежувальних заходів, що можуть бути вжиті державою-членом ЄС для запобігання їх незаконному вивезенню зі своєї території²⁷. Водночас, попри відсутність термінологічної єдності у праві ЄС щодо поняття «культурні цінності», практика використання його відповідників в англійських текстах актів є такою: термін «національні скарби» («national treasures») вживається у контексті статті 36 ДФЄС, «культурні товари» («cultural goods») – у контексті торгівлі культурними товарами ЄС, а «об'єкт культури» («cultural object») – як предмет захисту від незаконної торгівлі у праві ЄС.

Зазначені розбіжності можуть мати вирішальне значення при імплементації в законодавство України положень Регламенту (ЄС) 2019/880 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ввезення та імпорту культурних цінностей та Директиви 2014/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про повернення предметів культури, незаконно вивезених з території держави-члена, та про внесення змін до Регламенту (ЄС) 1024/2012.

Відзначимо, що Україна 25 лютого 2025 року ратифікувала Конвенцію Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (Нікосійська конвенція 2017 року)²⁸, в якій викладено найновіший підхід до визначення поняття «культурні цінності», що охоплює як рухомі (пункт «а» частини другої статті 2), так і нерухомі об'єкти (пункт «b» частини другої статті 2).

Україна повністю виконала зобов'язання щодо імплементації до національного законодавства двох із шести актів права ЄС у сфері культури (Таблиця 1):

²⁶ Податковий кодекс України : Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

²⁷ Cultural Goods. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/customs-4/prohibitions-and-restrictions/cultural-goods_en

²⁸ Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями : Закон України від 25 лютого 2025 року № 4261-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4261-IX#Text>

Таблиця 1

Акт права ЄС, що потребує імплементації	Спосіб імплементації актів права ЄС	Стан виконання
Регламент (ЄС) 2021/818 Європейського Парламенту та Ради від 20 травня 2021 року про заснування програми «Креативна Європа» (2021–2027) та скасування Регламенту (ЄС) 1295/2013	Підписано Угоду між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі «Креативна Європа» (2021–2027) ²⁹ .	статус «виконано»
Делегований Регламент Комісії (ЄС) 2019/1974 від 17 травня 2019 року, що доповнює Регламент (ЄС) 1295/2013 Європейського Парламенту та Ради встановленням додаткових якісних та кількісних показників ефективності ³⁰	Створено Національне бюро Програми ЄС «Креативна Європа» для сприяння обміну інформацією та пошуку партнерів, надання консультативної підтримки заявникам, співпраці з національними бюро «Креативна Європа» інших держав ³¹ .	статус «виконано»
Директива 2014/26/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 лютого 2014 року про колективне управління авторським правом і суміжними правами та	Прийнято Закон України «Про авторське право і суміжні права» ³² , розділом VII якого регулюється колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори. Затверджено Порядок захисту особистих немайнових прав автора щодо творів, які	статус «добрий рівень імплементації» (до 80 %)

²⁹ Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про участь України у програмі «Креативна Європа» (2021–2027): Закон України від 15 грудня 2021 року № 1963-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1963-20#Text>

³⁰ Commission Delegated Regulation (EU) 2019/1974 of 17 May 2019 supplementing Regulation (EU) No 1295/2013 of the European Parliament and of the Council by establishing additional qualitative and quantitative performance indicators. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2019/1974/oj/eng

³¹ Національне бюро Програми ЄС «Креативна Європа» в Україні. URL: <https://creativeeurope.in.ua/about/cedukraine>

³² Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1 грудня 2022 року № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text>

мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для використання онлайн на внутрішньому ринку	перейшли у суспільне надбання, у разі відсутності спадкоємців ³³ . Затверджено Порядок набуття та втрати статусу сирітських творів, фонограм, відеограм та зафіксованих у них виконань, умов їх дозволеного використання та ведення реєстру ³⁴ .	
Регламент (ЄС) 2019/880 Європейського Парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ввезення та імпорт культурних цінностей	Внесено зміни до Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» щодо: запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України; взаємного визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементації законодавства ЄС у сфері електронної ідентифікації; порядку оформлення права на вивезення культурних цінностей. Внесені зміни до частини п'ятої статті 374 Митного кодексу України ³⁵ щодо умов переміщення культурних цінностей за відповідними кодами, виготовлених 50 і більше років тому, які незалежно від їх вартості та способу переміщення через митний кордон України підлягають письмовому декларуванню в порядку, встановленому для підприємств. Затверджено Перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей ³⁶ .	статус «розпочато імплементацію» (до 20 %)
Директива 2014/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 15 травня 2014 року про повернення предметів культури, незаконно вивезених з території держави-	Приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року ³⁷ . Ратифіковано Конвенцію Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями (Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями» не набрав чинності ³⁸).	статус «розпочато імплементацію» (до 20 %)

³³ Порядок захисту особистих немайнових прав автора, твір якого став суспільним надбанням, у разі відсутності спадкоємців : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2023 р. № 1066. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1066-2023-%D0%BF#Text>

³⁴ Порядок набуття та втрати статусу сирітських творів, фонограм, відеограм та зафіксованих у них виконань, умови їх дозволеного використання та ведення реєстру : Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2023 р. № 1312. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1312-2023-%D0%BF#Text>

³⁵ Митний кодекс України : Закон України 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

³⁶ Перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей : Затверджено Наказом Міністерства культури та інформаційної політики України 25 липня 2023 року № 400. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1347-23#Text>

³⁷ Про приєднання України до Другого протоколу до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року : Закон України від 30 квітня 2020 року № 585-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-20#Text>

³⁸ Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями : Закон України від 25 лютого 2025 року № 4261-IX. Картка документа. *Законодавство. Офіційний вебсайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4261-20>

члена, та про внесення змін до Регламенту (ЄС) 1024/2012		
---	--	--

Щодо Імплементативного Регламенту Комісії (ЄС) 2021/1079 від 24 червня 2021 року, що встановлює детальні правила імплементативних певних положень Регламенту (ЄС) 2019/880 Європейського Парламенту та Ради щодо ввезення та імпорту культурних цінностей³⁹, який також віднесено до переліку актів, що підлягають імплементативу, то повноцінне впровадження його положень на території ЄС залежить від повного впровадження статей 3(2)–(5), (7) та (8), 4(1)–(10), 5(1) та (2) і 8(1) Регламенту (ЄС) 2019/880⁴⁰. Зазначені статті будуть застосовуватися з дати реалізації домовленості щодо використання централізованої електронної системи імпорту культурних цінностей (далі – система ICG) та детальних правил стосовно подання, обробки, зберігання та обміну інформацією між органами держав-членів за допомогою цієї системи⁴¹.

Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік⁴² також містить оцінку загального стану виконання євроінтеграційних зобов'язань України у сфері культури. Зокрема, зазначається, що відповідно до Розділу VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» Угоди про асоціацію сторони проводять регулярні засідання двосторонніх органів асоціації. Так, на дев'ятому засіданні Кластера 4 (Співробітництво у сфері науки та технологій, інформаційне суспільство, аудіовізуальна політика, освіта, навчання та молодь, культура, співробітництво в галузі спорту та фізичної культури), яке відбулося 20 листопада 2024 року, обговорено політику України щодо участі в програмі «Креативна Європа» та стосовно культурної спадщини. ЄС оголосив у 2025 році спеціальний конкурс для України із загальним обсягом фінансування у 5 млн євро, спрямований на підтримку українського культурного й креативного секторів.

Крім того, у підрозділі «Гуманітарна політика» Розділу IV «Результати виконання Угоди про асоціацію у 2024 році», в якому йдеться виключно про сферу культури, стан виконання позиціонується у 94 %.

Оцінка Європейською Комісією досягнутого Україною прогресу у проведенні реформ на шляху до членства в ЄС. У Звіті Європейської Комісії щодо прогресу України в межах Пакета розширення 2024 року⁴³ надано характеристику загального стану виконання євроінтеграційних зобов'язань України відповідно до переговорного розділу 26 «Освіта і культура». Зазначено, що ЄС підтримує співпрацю у сфері культури через програми фінансування та

³⁹ Commission Implementing Regulation (EU) 2021/1079 of 24 June 2021 laying down detailed rules for implementing certain provisions of Regulation (EU) 2019/880 of the European Parliament and of the Council on the introduction and the import of cultural goods. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32021R1079>

⁴⁰ New EU regulations for importing cultural property into the EU - what art collectors need to know. Charles Russell Speechlys. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=82d2dfe5-bd28-4abe-81b7-7bc46bd1c0ed>

⁴¹ Importing cultural goods. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=legisum:4398776>

⁴² Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2024 рік. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit-pro-vykonannya-Ugody-pro-asotsiatsiyu-za-2024-rik.pdf>

⁴³ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Ukraine 2024 Report. Website of the European Commission. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

координацію політик держав-членів шляхом «відкритого методу координації». Щодо культури, то без деталізації вказано, що Україна розробляє нову стратегію культури.

Важливо зазначити, що 11 грудня 2024 року Україна приєдналася до підпрограми «медіа» програми «Креативна Європа». До цього Україна брала участь як асоційований член у підпрограмах «культура» та «міжсекторальна співпраця», а також у деяких заходах підпрограми «медіа», а відтепер передбачено повноцінну участь України в цій підпрограмі⁴⁴.

Висновки. Культура та співробітництво в цій сфері є одним із напрямів переговорного процесу про вступ України до ЄС, за яким Україна досягла високого рівня виконання євроінтеграційних зобов'язань. Ключові питання, на яких сконцентровано увагу – приведення національного законодавства до вимог права ЄС у сфері захисту культурних цінностей, а також розширення можливостей повноцінної участі України в програмі «Креативна Європа».

Імплементація актів права ЄС з питань обігу культурних цінностей перебуває на початковій стадії. Неімplementованою залишається стаття 4 Регламенту 2019/880 щодо видачі дозволів на ввезення культурних цінностей на митну територію України, яка набула чинності в ЄС з 28 червня 2025 року. Також подальшому узгодженню підлягають положення Директиви 2014/60/ЄС щодо: базової термінології, основних елементів процедури повернення незаконно вивезеного предмета культури, порядку співпраці держав-членів у рамках цієї процедури, обов'язкового звітування держав-членів про практику правозастосування цієї Директиви (пункт 1 частини першої статті 2, пункт 3 частини першої та частина друга статті 5, частина третя статті 7, частина перша статті 8, частини перша та друга статті 10 та частина перша статті 17). Положення Директиви 2014/60/EU застосовуватимуться до України після набуття статусу держави-члена ЄС.

Водночас ратифікація Конвенції Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями, якою розширено перелік об'єктів, що вважаються культурними цінностями та підлягають захисту, наблизила Україну до узгодження термінологічної бази в цій сфері та надає можливості для використання сучасних європейських стандартів і правових механізмів спільного захисту культурних цінностей, боротьби з їх незаконним обігом, запобігання їх знищенню або пошкодженню. Однак, активація зазначених правових інструментів потребує внесення низки змін до національного законодавства, насамперед щодо:

- уточнення понятійно-категоріального апарату, зокрема узгодження терміна «культурні цінності» з положеннями Конвенції як у частині його змісту, так і стосовно переліку таких об'єктів (предметів);

- визначення чітких критеріїв заборони вивезення за межі України та ввезення в Україну культурних цінностей;

⁴⁴ Україна приєднується до підпрограми «МЕДІА» програми «Креативна Європа». URL: <https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/ukrayina-pryyednuetsya-do-pidprogramy-media-programy-kreatyvna-yevropa/>

– встановлення зобов'язань для фізичних та юридичних осіб, які здійснюють торговельну діяльність культурними цінностями та/або надають посередницькі послуги в такій діяльності;

– розширення переліку та уточнення компетенцій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, закладів культури тощо, які проводять діяльність у сфері культури, зі збереження культурної спадщини, культурних цінностей та культурних благ;

– криміналізації діянь із приховування документів Національного архівного фонду;

– посилення кримінальної відповідальності за незаконні дії з культурними цінностями, що передбачає більшу конкретизацію диспозицій статей Кримінального кодексу України, якими встановлено відповідальність, зокрема: за незаконне привласнення майна, що становить культурну цінність, незаконне проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт на території пам'ятки археології, охоронюваній археологічній території, у зонах охорони, в історичних ареалах населених місць, знищення, руйнування та пошкодження культурних цінностей, а також збільшення санкцій за такі діяння;

– удосконалення процедур виявлення та розслідування злочинів у сфері культурних цінностей у контексті співпраці правоохоронних органів, митниці та інших компетентних установ для боротьби з незаконним обігом культурних цінностей.

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені у документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*